

Onderwerpen uit de Westzaanse geschiedenis

Wederopbouw

door WILLEM TIP/deel 58
beeld: Digitale Beeldbank

Grote openbare gebouwen met torens in het midden, daaromheen woonhuizen, geleidelijk aflopend naar de rand. Zo had men eeuwenlang steden ingericht. Het was achteraf gezien een dure wijze van bouwen. Tussen de hoge gebouwen met hun schaduwen was alleen maar plaats voor groen en pleinen. Voordeliger was het om de hoge gebouwen aan de rand van de stad te zetten. Valwinden en slagschaduwen zouden nu niemand deren. Ook in de Zaanstreek werd dit 'shotelmodel' graag toegepast. Een voorbeeld was de opmerkelijke rij hoogbouwflats aan de uiterste oostkant van Zaandam, vlak langs de Coentunnelweg.

Het meest opmerkelijke voorbeeld van modernistisch bouwen verrees in de Amsterdamse Bijlmermeer. Hier werd in 1966 een 'modelwijk' gestart, een 'wijk voor de moderne mens'. Alles was tevoren op de tekentafel uitgewerkt. Wonen kon in een ruime hoogbouwflat. Voor werken zorgde de regio. Gescheiden rijbanen waren er voor auto's, fietsen en voetgangers. Voor de recreatie waren er tussen de flats groenvoorzieningen. Allerlei zangvogels, zo beschreef een folder het ooit, zouden het verblijf hier veraangename.

De Bijlmermeer werd uiteindelijk in de vroege 21ste eeuw na talloze wederwaardigheden voor een groot deel gesloopt. Een meer traditionele woonwijk met meer laagbouw kwam ervoor in de plaats.

Het Zaanse winkelgebied

Gelijktijdig met de verkeersdoorbraken moderniseerde Zaandam haar centrum. Aan weerszijden van de Gedempte Gracht verschenen de strakke gevels van de landelijke winkelketens. Aan het eind verrees als merkteken een veertig meter hoge kantoor-toren, bekleed met aluminium platen (1971). Ertegenover kwam een ruime parkeergarage. Over de drukke Provincialeweg leidde tenslotte een winkeltraverse naar het station (1983). Een afspiegeling op bescheiden schaal van het Utrechtse Hoog Catharijne. Dat massale stelsel van betonnen gebouwen ontstond in dezelfde tijd (Van der Male, 2019, p 96-101).

Centrum Zaandam met Albert Heijntoren.

Toch was het succes van de modernisering maar matig. De nieuwe winkelstraat bleek te breed, te druk, te lawaaiig, te winderig en vooral te ongezellig. Nog sterker gold dat voor de winkelgalerijen onder de flats aan de oostkant van de Zaan. De modernistische start werd een beginpunt van veel verbeterpogingen. Op een zeker moment verschenen er zelfs grote paviljoens midden op straat.

Peldersveld met de A8 in 1971.

Het winkelend publiek liet zich echter niet vermuren. Pas in de 21ste eeuw waagde men het om het modernisme zijn heerschappij te ontnemen.

Wederopbouw in Westzaan

In Westzaan greep tijdens de wederopbouw de modernisering veel minder om zich heen dan in Zaandam. Hier en daar verschenen woningen met strakke, pasklaar aangeleverde voorgevels en platte daken. Ze bleven een uitzondering. Huizen zonder zolder boden weinig bergruimte en waren daardoor niet geliefd. Direct tegenover de Grote Kerk verscheen een modernistisch bankgebouw met ernaast een modern winkelpand, allebei zonder kap. Iets verderop maakte een historische houten boerderij plaats voor vier moderne winkels met platte daken en een zitbalkon aan de straatkant. Het complex was bedoeld als winkelcentrum voor een nieuwe woonwijk die het zittende gemeentebestuur gepland had in het Euverenweggebied achter het Weiver.

Veel verdergaande vernieuwingen werden echter vastgelegd in een gemeentelijk bestemmingsplan uit 1968. De moderne bank- en winkelpanden waren alleen maar een eerste aanzet geweest. Een nieuwe rij van acht winkelpanden zou aan de overkant van de straat het Westzaanse winkelcentrum vervolmaken. Verder werd gedacht aan een aanzienlijke verbreding van de dorpsstraat. Het verkeer moest de ruimte krijgen. De historische houtbouw langs de Kerkbuurt en de J.J. Allanstraat moest daarbij plaats maken voor eigentijdse nieuwbouw. Westzaan zou de komende tien jaar op een moderne manier de industrialisatie tegemoet treden. Van het hele moderniseringsplan zou uiteindelijk vrijwel niets worden uitgevoerd. De tijd zou het leren.

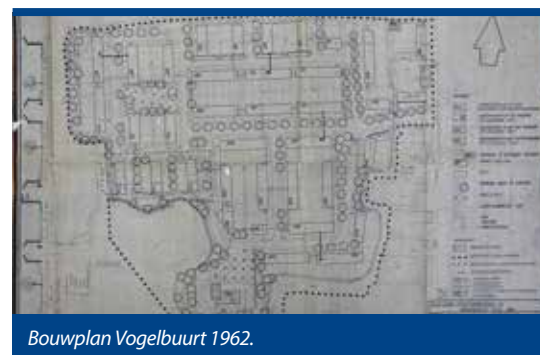

Kerkbuurt met winkelcentrum.

Westzaanse bouw 1949-1972

De woningbouwvereniging Westzaans Belang hield zich meestal aan de rijtjeshuizen met een pannendak. Haar bezit aan huurwoningen groeide in de wederopbouwtijd bijna jaarlijks. Vanaf de Tweede Wereldoorlog tot aan het eind van de wederopbouw nam de Westzaanse bevolking toe met bijna vijftienhonderd inwoners (1940: 3014 inwoners; 1970: 4496 inwoners). Daarna steeg het aantal inwoners nog maar heel weinig. In 2017 telde men 4605 inwoners. Het niet meer beschikbaar komen van grote nieuwbouwt terreinen was daarvan de hoofdoorzaak.

De Westzaanse nieuwbouw vond het eerst plaats aan de oostkant van de Kerkbuurt: in de Parkstraat en Raadhuisstraat (1949). Daarna volgden de Jacobus van Waertstraat (1952-1958), Teunis Slagterstraat (1952-1958), Burgemeester Ferfstraat (1954-1959), De Schoolmeesterstraat (1958-1961) en Het Prinsenhofstraat (1954-1970). Aan de westkant van de Kerkbuurt verschenen de eerste nieuwbouwstraten rond 1960: de Oranjeboomstraat (1958-1959) en de Torenstraat (1960-1968). Een groter opgezet plan was de 'Vogelbuurt' in Westzaan Zuid (1961-1964). Ten noordwesten van de Kerkbuurt bouwde men in deze tijd nog De Appelboomstraat (1965-1968) en De Peereboomstraat (1965). Het eind van de wederopbouwtijd werd gemarkeerd door voorlopig de laatste grote Westzaanse nieuwbouwwijk, nu weer aan de oostkant van de Kerkbuurt. Eind 1972 onthulde burgemeester Versteegen de naamborden van de Burgemeester Vijlbriefstraat en de naar hem genoemde Burgemeester Versteegenstraat. Ook bouwde men in 1972 nog een rij woningen langs het begin van de Middel (De Roos, 2002, p 78-81).

Bouwplan Vogelbuurt 1962.